

Myšlenka a pravda

Každá skutečná myšlenka, tj. opravdová myšlenka, může být opravdová jen natolik, nakolik je pravdivá. Ovšem i naprosto pravdivá a hluboká myšlenka může být vyjádřena jen prostředky, které má myslící k dispozici. To především nutně znamená, že z toho, že pravda je jen jedna, nelze platně odvodit, že je možná jen jedna filosofie (nebo jen jedna theologie). Mělo by to vlastně se stejnou dávkou překvapivosti platit také o vědě, tj. že nelze mít za to, že je jen jedna věda. Problém je v tom, že dnes už nevíme, co původně „věda“ a „vědění“ znamenaly, protože vědění se rozdělilo do několika proudů a má tendenci se dělit dále, takže se – ovšem v docela jiném smyslu – stalo samozřejmým, že věd je více, dokonce celá řada. Proto to musíme formulovat trochu jinak: o ničem není možný je jediný platný vědecký poznatek nebo názor, protože také věda a vědění mohou pracovat jen těmi prostředky, které mají k dispozici (např. v dané době, v dané tradici či škole apod.). Na tuto myšlenku si musíme zvyknout, ale zároveň nesmíme připustit, aby pro nás znamenala cestu do subjektivismu a do skepse. Tak např. na původ života na této planetě může být několik vědeckých teorií; některé mohou být přesvědčivější než jiné, mohou se opírat o hlubší pojetí a rozsáhlejší poznatky než jiné apod. Ale to vůbec neznamena, že nevíme a nikdy nebudeme vědět, zda a jak život na této planetě vůbec vznikl nebo zda má původ někde jinde ve vesmíru, nebo zda je v nějaké formě rozšířen po celém vesmíru, takže život mu je vlastní, atd. Není zkrátka jedno, co si o tom myslíme (a co si myslím, že o tom víme); jde o věc důležitou a je naprosto v pořádku, že se k vyřešení této otázky různí vědci vydávají po různých cestách. Důležité je si být stále vědom, že věda a vědění nejsou totéž jako stav vědomostí, nýbrž že to je cesta, směřující k poznání vždy lepšímu a také celkovějšímu. Nejde také nikdy jen o to, zjistit, jak věci jsou nebo jak byly, nýbrž je třeba stále reflektovat to, jak se k jejich poznání dostáváme či jak jsme se k různým poznatkům, které třeba platí za neotřesitelné, vlastně dostali. A stejně tak to platí i tam, kde vůbec fakticita, danost, tzv. objektivnost přestává platit. Nikdy nejde o pouhé zjištění nějakého daného stavu, dané skutečnosti, nýbrž vždycky jde také o nás, o to naše zjišťování, o naše postupy a o to, co se sebou děláme, když právě určitým způsobem postupujeme. Vždycky, když vážíme, jsme sami také váženi. A právě na to ten převládající objektivismus zapomíná. Jen tak se dá vysvětlit, proč se zvedla a nadále zvedá tak vysoká vlna relativismu, subjektivismu a skepticizmu, provázená podivným nadšením a neuvěřitelnou zatvzeleností. Je to krize omezeného a někdy dokonce zvráceného rozumu, jak jsme jej zdělili zejména po osvícencích, ale vlastně – chceme-li jít ke kořenům – už po starých Řecích.

(Písek, 031105-3.)